

Fuente: “Alguns dels fets viscuts a França i a la presó des del 1938 al 1947” (en *Nous Horitzons*, número 32, 1979)

1. Estancia en los campos de concentración franceses (1939)

“Vam sortir de Barcelona la nit del 25 de gener del 39, vam passar la frontera després de recórrer diversis pobles del litoral català i pernoctar en el Castell de Figueres, un grup de companyes de la JSU i PSUC el 5 de febrer de 1939.

A França vam estar en tres camps distints, de menys dolent a pijors: Le Poulinguen, l'Ermitatge (d'aquest es van escapar tres companyes amb ajuda de l'exterior: Margarida [Abril]; Ajuara [Pilar Azuaga] i Lourdes [Giménez], membres del Comité Executiu de JSU¹) i Moisdon La Rivière (camp civil de 100 a 150 personas; nens, dones y vella quasi invàlids).

Al camp de Moisdon de la Rivière (que distava alguns quilòmetres del poble) ens allotjaren en un edifici en ruïnes, sense sostres ni finestres i amb enormes munts de runes i brutícia, sense llum, aigua d'un pou, rates, cuques i la vigilància dels gendarmes amb fusells i metralletes.

Les dones, i les noies de la JSU les primeres, ens vam posar a treballar organitzant una veritable batalla contra la inmundícia, i ja molt entrada la nit poguérem comptar amb una nau per ajeure'ns a terra a descansar. Els nois havien fet el mateix amb un altra nau que estava en iguals condicions que la nostra.

Durant els nou mesos que vam estar a França, sense sortir des camps, conservarem sempre la moral i l'entusiasme que vam tenir durant los 36 mesos que durà la guerra, fórem derrotats pel feixisme però no vençuts i conservarem sempre el nostre orgull i dignitat com a espanyols.

Ens vam organitzar en el camp amb moltes dificultats, ja que la direcció francesa ens donava poques facilitats, robant-mos el que podien en el menjar i sobretot osbtaculitzant les sortides a l'estranger, fent-nos propaganda perquè tornéssim a Espanya amb Franco que era el gran “salvador”. Per això i altres motius les “noies de la Capella”, així ens anomenaven perquè la nostra nau-casa-camp havia estat això en èpoques prehistòriques, érem el seu malson, desfent tots el seus plans. Organitzàvem grups

1 Las tres se incorporarían a la reorganización de las Juventudes Socialistas Unificadas en París (ver Ricard VINYES, *El daño y la memoria. Las prisiones de María Salvo*. Madrid. Plaza y Janés, 2004, p. 50).

d'estudi, reunions, balls populars, tot allò que recordava les diferents regions en les quals havíem viscut; al capdavant, totes les coses que ens fessin oblidar, en part, la trista situació de refugiats en un país que creiem amic.

En aquest camp el 12 de setembre del 39, va néixer la meva filla Núria, que avui té 36 anys i dos fills. No vaig tenir cap assistència mèdica, una bona dona gallega que en el seu poble assistia vaques y cabres fou la meva llevadora. Les meves companyes i els nois van fer un baiard i il.luminant-se amb uns trossos d'espelma que donaven a les mares que tenien nens petits, i un fanal que els gendarmes van deixar, em traslladaren. Dos joves gairebé nens em portaven a l'esquena ensopegant durante el camí fins on els gendarmes tenien el seu lloc de guàrdia, ja que el lloc on dormíem no era el més adient; l'espectacle era molt desagradable, tràgic, dantesc (...)

Recordaré sempre que vaig ésser atesa amb afecte per les meves companyes i els altres en general, que van fer grans sacrificis per a mi (...). Es van fer coses increïbles donades les circumstancies i els mitjans de que disposàvem, con la construcció d'un bressol amb planxes utilitzant un ganivet i bocins de vidres com polidores. Fou l'admiració de tots els que la van veure, francesos inclusos.

En octubre, la meva filla tenia un mes i dies, i veient que voluntariament no podien aconseguir que tornéssim a Espanya, amb el pretext de canviar-nos de camp ens van portar a la frontera. Vam passar la nit a l'estació, ens reunírem el nostre grup i pensàrem en escapar, però davant de la meva negativa, puix que amb la meva filla no em podia arriscar, els altres, solidaris, decidiren romandre al meu costat. Pel matí, a empentes i després de barallar-nos amb els gendarmes, vam passar a Espanya angoixades i temorenques pel que en pogués ocórrer. La guàrdia civil espanyola va veure la resistència que oposàrem i les baralles amb els guardias francesos. Després d'un dia a Fuenterrabia, ens van posar en vagons precintats, amb una fitxa i l'ordre de presentarnos a la policia als respectius llocs de residència" (pp. 48-49).

2. Torturados hasta morir (febrero de 1940)

"Al poc temps d'estar a casa em vaig trobar amb antics camarades que ja estaven organitzats i sabent a què m'exposava em vaig incorporar a un grupo de S.R.I [Socors Roig Internacional]. Com altres grups que havien caigut abans, el nostre no tingué millor sort i ens destingueren 45 (12 dones i 33 homes) el 12 de febrer de 1940². Des de la meva arribada de França havien transcorregut solament quatre mesos. La meva filla es va quedar amb la meva mare i germà, completament desamparades. La meva estimada mare fou la veritable víctima; ella fou amb totes les conseqüències la que passà els més amargs sofriments i privacions, atenent la nena a casa i a mi a la presó. El meu home i els

2 Según el estudio de las fuentes judiciales realizado por José Luis MARTÍN RAMOS, fueron procesados cincuenta y dos militantes, trece de ellos mujeres: una cuarta parte del total de miembros que el PSUC había reorganizado en Barcelona (*Rojos contra Franco. Historia del PSUC, 1939-1947*, Barcelona. Edhasa, 2002, p. 155. Fue un golpe importante, ya que se trataba de la desarticulación de la primera red clandestina del PSUC después de la guerra. Siguiendo al mismo autor, Isabel Vicente había formado parte del comité reorganizador del Socorro Rojo, enfocado a la ayuda a presos, junto a Arturo Tomás y María González (*op. cit.*, p. 147).

meus germans van tornar a casa dos anys després.

En la Prefectura Superior [Jefatura Superior de Policía], que llavors era a la Diagonal, vam passar dies terribles, puix que si a algunes ens insultaven, colpejaven i ens burlaven de nosaltres, a la Teresa Hernández i a qui consideraven els caps els torturaven, pegant-los pallisses que els deixaven mig morts. “Julio”, màxim responsable del grup, embogit per les pallisses de diversos dies intentà escapar posant-se a córrer per una escala que donava a l’entrada, li van disparar diversos trets que dant ferit de mort; a rossegons els agents el pujaren al pis i obrint una de les habitacions on estaven torturant Teresa, per tal que els digués coses de Julio i l’organització, remataren Julio a cops de fusell, dient a Teresa “això mateix farem amb tu, si no vols parlar”³. Van torturar i apallissar diversos camarades amb inusitada crueltat i sadisme, particularment Pere Pons⁴, un home jove i fort que pujava amb els seus propis peus, i el baixaven els agents arrossegant-lo, sagnant principalment per l’annus, que tot seguir el curava como podia una de les companyes més grans, Maria González” (p. 49).

3. El “palacio” de la prisión.

“La Presó de Dones de Barcelona estava situada a la barriada de Les Corts, des de la Diagonal es podia veure l’edifici, antic pensionat de nens rics propietat de monges franceses. En ingressar a la presó, como que era molt de nit, ens van posar a una cambra molt petita, érem dotze, i estant como sardines de llauna, ens va semblar un “palau”. Estàvem gairebé contentes, puix que almenys ens havíem deslliurat de la brutalitat i dels mals tractes d’aquells sàdics policies. Estàvem tan esgotades que assegudes a terra, poguérem dormir una mica.

La impressió que ens causà el dia següent el “palau” fou la cosa més depriment que es pugui imaginar.

Dones, milers de dones dormint a terra, amb brutes màrfegues, polls, ronyes, xinxes per milions, perquè era un edifici molt vell i amb molta fusta, filtrats per tot arreu i corrent per les parets com legions en pla de batalla. Misèria i brutícia per tot arreu. Polítiques, comunes i prostitutes barrejades. Mares amb fills petits plens de panses, grans infectats, coberts de taques vermelles que produïa un desinfectant semblant a la

3 Ver el testimonio de Teresa Hernández (Fuente: *Testimonios de mujeres en las cárceles franquistas, de Tomasa Cuevas* (Huesca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 2004). MARTÍN RAMOS ha reconstruido de esta manera el asesinato de Alejandro Matos, *Julio*, secretario general del primer PSUC clandestino: “No obstante, el éxito de la redada se vio empañado por el comportamiento de Matos, que se negó a reconocerse como *Julio*. En un descuido del policía que lo vigilaba, durante una pausa en el interrogatorio, se apoderó de una bomba de mano, chulescamente utilizada como pisapapeles por los agentes de la brigada. La lanzó contra sus guardianes, pero no estalló. No podía hacerlo, porque se trataba sólo de una carcasa vacía, pero el gesto creó suficiente confusión para que Matos intentara una fuga a la desesperada por los pasillos; corrió hasta que fue herido por la espalda por un guardia y rematado a culatazos en la cabeza por otro”. El disparo en la espalda quedó consignado en el informe elaborado por el jefe de la brigada político-social, Eduardo Quintela, que no mencionó los culatazos reseñados por el testimonio de Teresa Hernández (*op. cit.*, p. 154-155).

4 Según MARTÍN RAMOS, Tomás Pons, que junto con Otilio Alba sería fusilado el 14 de mayo de 1941 (*op. cit.*, p 155).

Mercromina d'avui (...)

El règim interior era portat per monges, i l'administració per funcionaries. L'alimentació era infame, un "café amb llet" (una tassa d'aigua bruta, més ben dit) pel matí, un panet de pa negre, ranxo per a dinar i sopar (potatges amb faves, patates, alguns trossos de cansalada rànica de tant en tant, lleties amb els seus respectius cucs i pedres) i res més. Si tenies diners i volies quelcom, a l'economat de les monges, hi havia de tot.

L'aigua estava racionada, era tan escassa que no tots els dies podíem rentar-nos. Es formaven grans cues per rentar els plats sovint el mateix utilitzat per dinar, sense possibilitat de rentar-lo, servia per al sopar.

Tenint en compte que allò havia estat un pensionat hi havia instal·lades dutxes, però solament en funcionaven dos, i per aconseguir dutxar-se, s'organitzaven batalles descomunals quedant-nos la majoria de vegades ensabonades i sense aigua. Organitzàvem torns i ens donàvem per contentes si ens tocava una vegada per setmana o per mes.

Dones i més dones arribaven gairebé diàriament procedents de les províncies espanyoles, a les dues o les tres de la matinada, anavem de pas cap a altres presons, havíem d'aixecar-nos i fer-los lloc en els nostres reduïts espais de terra. Venien afamades i destrossades pels mals tractes i sofriments, però la pèrdua d'éssers estimats (homes, fills, germans). Ajudàvem en les coses que podíem sobretot moralment, ja que moltes d'aquelles dones no tenien cap ideal polític i estaven desmoralitzades. Altres, ens donaven ànims a nosaltres dient-nos *no us preocupeu, això durará poc*" (pp. 51-52).

4. Actividades en la cárcel

"Considerades com a "perilloses", no ens permetien ocupar cap lloc ni fer cap treball. Però, en establir els Decrets de les jutgades per delictes de guerra, començà a sortir gent i les condicions van variar bastant. Van aconseguir llocs clau, oficina, mandants, recepció de paquets i, encara que estàvem molt vigilades, podíem passar premsa e informació, i seguir discutint políticament dins de la presó.

Organitzàvem grans festivals, al començament feien venir la Secció Femenina, però fou un fracàs total, ens demanaven per favor que les aplaudíssim, ja que no els féiem cap cas. Acabàrem organitzant-los nosaltres mateixes, estudis, concursos, esports, i tot allò que era al nostre abast, tenint en compte que érem recluses, rebels i perilloses. Segons elles, infringíem moltes vegades al règim penitenciari, la qual cosa ens costava molts càstigs i sancions" (p. 52).

5. La salida de Les Corts (1947). La Asociación Catalana de Ex-Presos Políticos

"En el meu cas, amb 12 anys i un dia, en complí set per causa de rendiment per treball. Sortí el 7 de febrer del 47 en llibertat condicional, obligada a presentar-me cada

mes a Comissaria fins omplir la resta de la condemna.

La meva reincorporació a la vida normal fou tan difícil o més, que quan em detingueren, puix que em vaig trobar completament desplaçada en el Règim Franquista i totalitari que imperava i que tants anys hauríem de suportar. Però poc a poc, vaig anar acoblant-me en aquesta societat, m'ajudà el fet d'aconseguir entrar a la fàbrica tèxtil ons abans no m'havien admès [La Sedeta].

Vaig continuar col·laborant sempre, como a element actiu, en els conflictes que es plantejaven. Pero això vaig ser destinguda diverses vegades més, una d'elles en les Vagues del 51, juntant amb 32 persones més, en el grup de Gregori López Raimundo.

Aquesta és a gran trets, la meva petita odissea, la meva lluita constant contra l'opressió. Avui amb 59 anys segueixo col·laborant dins de les meves possibilitats en la gran "Associació d'Ex-Presos Polítics", per aconseguir l'Amnistia, la Llibertat i la Democràcia per al poble espanyol⁵.

Volem que acabin les tortures, que els joves d'avui no hagin de sofrir com els seus pares, que fets como els tràgics esdeveniments de Vitòria, els esdeveniments succeïts a l'obrer Tellez i a molt d'altres, no es repeteixin.

No tenim esperit de venjança ni pretenem passar factura del passat. La nostra Associació, únicament pretén que que siguien respectats els Drets Humans" (p. 53).

5 Por las fechas en que Isabel Vicente aportó este testimonio, la Asociación de Expresos Políticos de Cataluña aún no había sido legalizada.